

Тиркеме
2025-жылдын "24" июнь №17
Кыргыз Республикасынын
Улуттук статистика комитетинин
токтомуна

Кыргыз Республикасынын
Улуттук статистика комитети

Кыргыз Республикасынын расмий
статистикасынын сапатын
башкаруу тутуму

Бишкек 2025

Мазмуну

1. Киришүү	Ошибка! Закладка не определена.
2. Расмий статистиканын сапатты башкаруу тутумунун сүрөттөлүшү	4
2.1 Расмий статистика жөнүндө мыйзам	7
2.2 Расмий статистиканын сапаты жөнүндө декларация	7
2.3 Расмий статистиканын сапатын камсыздоо саясаты	8
2.4 Сапатты камсыздоонун улуттук системасы	9
2.4.1 Өз ара байланышкан негизги чөйрөлөр (система, институттук чөйрө, процесстер, продуктулар)	9
2.4.2 Расмий статистиканын сапатын камсыз кылуунун улуттук принциптери	10
2.4.3 Расмий статистиканын сапатын камсыз кылуунун улуттук принциптеринин талаптары	11
2.4.4 Расмий статистиканын сапатын камсыз кылуунун улуттук принциптеринин элементтери	11
2.5 Расмий статистиканын сапатты башкаруу тутумун башкаруу	12
2.5.1 Кыргыз Республикасынын Улуттук статистикалык комитетинин расмий статистикасынын сапатын башкаруу тутумун ишке ашыруу боюнча жумушчу топ	12
2.5.2 Кыргыз Республикасынын Улуттук статистика комитетинин Сапатты камсыздоо жана методология бөлүмү	13
2.5.3 Кыргыз Республикасынын Улуттук статистика комитетинин сапатты камсыздоо жана методология башкармалыгынын адистери	14
2.6 Сапатты камсыздоонун ыкмалары жана каражаттары	15
2.6.1 Сапаттын көрсөткүчтөрү	15
2.6.2 Сапаттуу отчеттуулук	16
2.6.3 Сапат аудити	16
2.6.4 Сапаттуу окутуу	17
2.6.5 Сапатты камсыздоо боюнча техникалык чечимдер	18
2.7 Сапат маселелери боюнча байланыш	20
2.7.1 Расмий статистиканын сапаты боюнча веб-баракча	20
2.7.2 Ички байланыш	20
2.7.3 Брошюралар, басылмалар, баракчалар	21
2.7.4 Сапат жөнүндө презентациялар, жаңылыктар жана макалалар	22
2.8 Улуттук статистика тутумда (УСТ) сапатты координациялоо	22
3. Корутундулар	24
4. Кыскартылган аббревиатуралар	25

1. Киришүү

Акыркы жылдарда Кыргыз Республикасынын Улуттук статистика тутуму (мындан ары - УСТ) статистикалык өндүрүш процесстерин модернизациялоодо олуттуу ийгиликтерге жетишти. Бирок, бул ийгиликтерге карабастан, статистикалык потенциалды мындан ары чыңдоо жана расмий статистиканын натыйжалуулугун жана сапатын жогорулатуу үчүн мүмкүнчүлүктөр бар.

Бул документте Кыргыз Республикасынын Улуттук статистика комитетинин (мындан ары - Улутстатком) Сапатты башкаруу тутумунун (мындан ары - СБТ) жалпы баяндамасы берилген. Ал Улутстаткомдун СБТ кандайча башкарылаарына жана Сапатты камсыздоонун улуттук тутуму (мындан ары – СКУТ/NQAF) талдоо жүргүзүүгө сереп салат жана зарыл болгон учурларда статистикалык системаны андан ары өнүктүрүүнү колдоо үчүн жакшыртууга сунуштарды берет. Документ сапат боюнча жумушчу топтун бардык мүчөлөрүнө, Улустаткомдун кызматкерлерине жана жалпы эле УСТ үчүн фундаменталдуу колдонмо болуп саналат.

Мындай талдоо жүргүзүү зарылчылыгы Кыргызстандын 2020-2021-жылдарга карата Глобалдык баалоосунда (мындан ары – ГБ) баса белгиленген. Глобалдык баалоо УСТта статистикалык натыйжалардын сапатын жакшыртуу боюнча төмөндөгү күч-аракеттерге таянышы керек экендигин баса белгилейт:

- Сапатты жалпы башкарууга (TQM) ырааттуу мамиле кылуунун алкагында баштапкы материалдардын жана процесстердин сапатын кошо алганда, системалуу өлчөөлөрдү киргизүү;
- Эл аралык сунуштамаларга ылайык улуттук сапат тутумун иштеп чыгуу жана өнүктүрүү;
- Улуттук сапат алкагына ылайык Улутстатком жана УСТ тарабынан колдонулуучу ченемдик-укуктук актыларды кабыл алуу.

ГБ отчетундагы бардык сунуштар тышкы эксперттер менен өнөктөштүктө Улутстатком жетекчилиги жана кызматкерлери менен биргеликте иштелип чыккан. Бул сунуштар статистикалык потенциалды чыңдоо боюнча Улутстаткомдун программаларына жана стратегияларына интеграцияланды.

Ошондуктан, ГБнын сунуштарынын натыйжасында расмий статистика үчүн СБТны иштеп чыгуу Кыргыз Республикасынын расмий статистикасын өнүктүрүүнүн орто мөөнөттүү программасынын (2022-2026-жылдар) негизги артыкчылыктарынын бири катары аныкталган. Улутстатком расмий статистиканы өндүрүүнүн ар бир этабында статистикалык маалыматтын сапатын башкаруунун комплекстүү моделин түзүүнү атайын пландаштырган.

СБТ иштеп чыгууга көңүл буруу Дүйнөлүк банктын «Салыктык башкарууну жана статистикалык системаны модернизациялоо (TASSMP)» долбоорунун ишке кириши менен күч алды. Бул документти даярдоо Кыргыз Республикасынын статистикалык инфраструктурасын модернизациялоо жана чыңдоо боюнча анын кеңири максаттарына шайкеш келген TASSMPдын негизги компоненттеринин бири болуп саналат. Төмөндө СБТ даярдоо үчүн долбоордун алкагында аткарылган иш-чаралардын айрымдары келтирилген:

- СБТ негизги документтери Сапат Декларациясы жана Сапат саясаты, анын ичинде Сапатты камсыздоонун улуттук тутумунун (СКУТ/ NQAF) бардык төрт негизги багыттары боюнча улуттук принциптер жана талаптар Улутстаткомдун 2023-жылдын 17-октябрындагы № 62 буйругу менен расмий түрдө бекитилген.
- 2024-жылдын 28–29-мартында өткөрүлгөн семинарда Улутстатком NQAF системасынын бардык элементтери боюнча 7 тайпадан турган 5 кызматкерден түзүлгөн топ өзүн-өзү баалоо жүргүздү. Алар NQAF принциптерин талдап, жыйынтыктарды ачык талкуулап, бөлүшүштү. Семинардын негизги жыйынтыктарынын бири — бул NQAF бардык элементтери Улутстатком жана УСТ тарабынан колдонууга жарактуу деп табылышы болду.

- 2024-жылдын июль айында сапат боюнча Улутстаткомдун командасы тарабынан өзүн-өзү баалоонун бардык натыйжалары акыркы статуска ылайык кайра каралып чыккан жана жаңыртылган жана 2024-жылдын декабрында Кыргыз Республикасынын Улутстаткомунун расмий статистикасынын сапатты башкаруу системасын киргизүү боюнча жумушчу тобуна (мындан ары - жумушчу топ) кароого жана жактырууга берилген.
- Андан кийин Улутстатком жана УСТ NQAF бардык элементтери жана артыкчылыктуу муктаждыктары боюнча учурдагы абалын карап чыгуу кийинки иш-чараларды пландаштыруу үчүн колдонулат.

NQAF бардык элементтери боюнча өзүн-өзү баалоо сапат боюнча жумушчу топ тарабынан жыл сайын системалуу жана үзгүлтүксүз жүргүзүлүшү керек. Жыл ичиндеги баалоолордун жыйынтыгына ылайык, ар бир элемент иште же аткарылды деп белгиленет. Бул жыйынтыктар Улутстаткомду өнүктүрүү планына долбоордун артыкчылыктарына жана жеткиликтүү ресурстарга жараша кийинки иш-чаралар катары киргизилет. Өзүн-өзү баалоонун акыркы жыйынтыктары NQAFтин негизинде тизмеге чагылдырылып, ушул документтин тиркемесине ылайык жыл сайын жаңыртылып турат. Бул иш үчүн жумушчу топ жооптуу болуп саналат.

СБТ жана анын документтерин үзгүлтүксүз өркүндөтүү аркылуу Улутстатком эл аралык стандарттарга шайкештикти камсыздайт, натыйжалуу статистикалык өндүрүштү колдойт жана мекеме ичинде сапат маданиятын калыптандырат. СБТ — бул убакыттын өтүшү менен өнүгүп туруучу динамикалык система катары каралып, тышкы чөйрөдөгү өзгөрүүлөргө жана Улутстатком менен УСТ ички муктаждыктарына жооп берүү мүмкүнчүлүгүнө ээ.

2. Расмий статистиканын сапатын башкаруу тутумунун сүрөттөлүшү

Улутстатком Кыргыз Республикасында маалыматтардын негизинде чечимдерди кабыл алууну камсыз кылууда негизги ролду ойнойт. Улутстатком продукциясынын жана кызмат көрсөтүүлөрүнүн сапаты пайдалануучулардын кеңири чөйрөсү, анын ичинде Кыргыз Республикасынын Президентинин жана Министрлер Кабинетинин иш башкармасы жана алардын ведомстволору, мамлекеттик ишканалар, илимий кызматкерлер жана жарандар тарабынан эң маанилүү чечимдерди кабыл алуу үчүн негиз болуп саналат. Расмий статистиканын эффективдүүлүгү колдонуучулардын керектөөлөрүнө канчалык деңгээлде жооп берери менен аныкталат, аларга берилген статистика продукциянын сапатын жана ишенимдүүлүгүн так далилдөө талап кылынат. Бул максаттар үчүн расмий статистика боюнча СБТ иштелип чыгууда. Жалпы сапатты башкарууга (TQM) структураланган мамилени камсыз кылуу менен система колдонуучулардын керектөөлөрүн гана канааттандырбастан, уюмдун ишенимдүү жана негиздүү статистиканы түзүүгө умтулуусуна ишенимди бекемдейт.

Расмий статистикада сапатты башкаруу — бул статистикалык өндүрүштүн эл аралык стандарттарын колдонуу максатында жүргүзүлгөн бир катар иш-чараларды камтыган комплекс. Бул иш-чаралар сапатты башкаруунун комплекстүү системасын түзүү жана колдонуу, статистиканын сапатын камсыздоо системасын иштеп чыгуу жана иштетүү, сапатка мониторинг жүргүзүү жана баалоо практикасын аныктоо жана киргизүү, ошондой эле расмий статистиканын ишенимдүүлүгүн, тактыгын жана колдонууга ыңгайлуулугун сактоо жана жогорулатуу боюнча системалуу мамилени камсыз кылган башка көптөгөн иш-аракеттерди камтыйт.

Расмий статистикада да, башка уюмдарда да сапатты башкарууга болгон мамиле сапатты башкаруунун жалпы кабыл алынган жети принциптерине негизделген. Бул принциптер дүйнөгө белгилүү ISO 9000:2015 стандартында жазылган.¹, Эл аралык стандартташтыруу уюму (ISO)

¹<https://www.iso.org/standard/45481.html>

тарабынан иштелип чыккан. Алар сапатка багытталган системаларды жана процесстерди түзүү жана колдоо, үзгүлтүксүз өркүндөтүүнү жана колдонуучулардын канааттануусун камсыз кылуу үчүн туруктуу негиз түзөт. Жети принцип төмөнкүдөй:

- Кардарларга багытталуу — уюмдар кардарларынан көз каранды, ошондуктан алар кардарлардын учурдагы жана келечектеги муктаждыктарын түшүнүп, талаптарын канааттандырууга жана алардын күтүүлөрүн ашырышууга умтулушу керек.
- Лидерлик — лидерлер уюмдун максаты менен иш багытын бирдикке келтирет. Алар адамдардын уюмдун максаттарына толук катышуусуна шарт түзгөн жана колдогон ички чөйрөнү түзүшү зарыл.
- Адамдарды катыштыруу — ар кандай деңгээлдеги адамдар уюмдун негизин түзөт, алардын толук катышуусу алардын жөндөмдөрүн уюмдун пайдасына пайдаланууга мүмкүндүк берет.
- Процесс боюнча мамиле — каалаган натыйжага жетүү эффективдүүрөөк болот, эгерде иш-чаралар жана ага байланышкан ресурстар процесс катары башкарылса.
- Жакшыртуу — уюмдун жалпы ишмердүүлүк көрсөткүчтөрүн үзгүлтүксүз жакшыртуу уюмдун туруктуу максаты болушу керек.
- Чындыкка негизделген чечим кабыл алуу — эффективдүү чечимдер маалыматтарды жана фактыларды талдоого негизделет.
- Мамилелерди башкаруу — уюм менен анын тышкы жеткирүүчүлөрү (жеткирүүчүлөр, подрядчылар, кызмат көрсөтүүчүлөр) бири-бирине көз каранды, жана өз ара пайда алып келген мамилелер эки тараптын да ишин маанилүү кылып жогорулатат.

Кыргыз Республикасында ISO 9000:2015 стандарттарын киргизүүнү Кыргыз Республикасынын Экономика жана коммерция министрлигине караштуу Стандартташтыруу жана метрология борбору координациялайт.²

Көп өлкөлөрдөй эле, Улутстатком улуттук расмий статистиканын сапатын башкаруу системасын иштеп чыгуучу жана координатору болуп саналат. Бул милдеттенме расмий статистика тууралуу мыйзамда да камтылган, ал УСС талаптарын аныктайт. Ошентип, Улутстатком УСС алкагында сапатты башкаруу системасын киргизүүнү координациялап бардык расмий статистика маалыматтарынын (керектүү шарттарда расмий эмес маалыматтарды да) колдонулушун камсыздайт.

Улутстатком дүйнөдөгү расмий статистиканы өндүрүүчүлөр тарабынан ийгиликтүү колдонулган алдыңкы эл аралык тажрыйбанын негизинде СБТ түздү. Негизги булагы Бириккен Улуттар Уюмунун (БУУ) «Улуттук статистика тутумун башкаруу жана уюштуруу боюнча колдонмосу» болду. Бул комплекстүү булак улуттук статистиканын потенциалын түзүү жана аны сактоо боюнча баалуу идеялар менен сунуштарды берген негизги колдонмо болуп кызмат кылат, ал учурдагы жана өзгөрүп жаткан муктаждыктарга жооп берет. Колдонмодо³ расмий статистика тармагындагы эң маанилүү маселелер жана жаңы темалар каралган. Бул системанын эффективдүү, актуалдуу жана колдонуучулардын керектөөлөрүн канааттандыруу үчүн инновациялык маалымат булактарын жана технологияларын статистика өндүрүш процесстерине кантип интеграциялоо боюнча практикалык көрсөтмөлөрдү берет. Ушул колдонмодо баяндалган принциптерди жана стратегияларды колдонуу менен Улутстатком сапатты башкаруу боюнча өзүнүн практикасын эл аралык стандарттарга шайкеш келтирип, расмий статистиканы өндүрүүдө жана жайылтууда ишенимди жана натыйжалуулукту жогорулатууга салым кошот.

²<https://www.nism.gov.kg>

³<https://unstats.un.org/capacity-development/handbook>

Сапатты камсыз кылууда Улутстатком Сапатты камсыздоонун улуттук тутумуна (СКУТ/NQAF), ошондой эле БУУнун тиешелүү көрсөтмөлөрүнө таянып⁴, ар кандай шарттарда жана контексттерде сапатты камсыздоо маселелерин караган СБТ (NQAF) иштеп чыгат жана ишке ашыруу боюнча ар тараптуу жетекчиликти камсыз кылат. Анын негизги максаты - өнүккөн жана динамикалуу чөйрөдө да расмий статистиканын бүтүндүгүн жана ишенимдүүлүгүн сактоо. Сапатты камсыздоо Улуттук статистикалык комитеттин сапатты башкаруунун кеңири системасынын негизги компоненттеринин бири болуп саналат. Ал бардык статистикалык процесстерди, алардын натыйжаларын жана тиешелүү кызматтарды камтыйт, алардын сапат стандарттарына ылайык келишин камсыз кылат. Ал ошондой эле статистикалык системанын жалпы иштешине, анын ичинде анын институционалдык чөйрөсүнө да жайылтылат. Сапатты камсыздоону өз ишинин бардык аспектилерине интеграциялоо менен Улуттук статистикалык комитет чечимдерди кабыл алуу жана калктын ишеними үчүн ыңгайлуу маалымат булагы катары расмий статистикага болгон ишенимди камсыздайт.

Улуттук статистикалык комитеттин СБТтин негизги элементтери төмөнкү диаграммада жалпыланган. Бул диаграмма системанын түзүмүн жана компоненттерин билдирет жана бул документтин кийинки бөлүмдөрүндө кененирээк талкууланат. Ал иерархиялык мамилени чагылдырган жогорудан ылдый, же анын элементтеринин өз ара көз карандылыгын баса белгилеген ылдыйдан өйдө чечмелениши мүмкүн.

Расмий статистика жөнүндө мыйзам
↳ Расмий статистикасынын сапат декларациясы
↳ Расмий статистикасынын сапатын камсыз кылуу жаатындагы саясат
↳ Улуттук сапатты камсыздоо тутуму
↳ Өз ара байланышкан негизги чөйрөлөр (тутум, институттук чөйрө, процесстер, продуктулар)
↳ Расмий статистиканын сапатын камсыз кылуунун улуттук принциптери
↳ Расмий статистиканын сапатын камсыз кылуунун улуттук принциптерине талаптар
↳ Расмий статистиканын сапатын камсыз кылуунун улуттук принциптеринин элементтери
↳ Расмий статистиканын сапат менеджмент системасын башкаруу
↳ Сапатты камсыз кылуунун ыкмалары жана каражаттары

Жогорку деңгээлде расмий статистиканын сапатынын негиздери улуттук мыйзамдарда белгиленген. Бул күтүүлөр Улутстаткомдун жогорку жетекчилиги тарабынан Сапат декларациясы аркылуу бекемделип, такталган, ал жетектөөчү милдеттенме катары кызмат кылат. Ошонун негизинде өз ара байланышкан төрт негизги багыттын тегерегинде структураланган сапатты камсыздоонун комплекстүү саясаты иштелип чыккан. Ар бир багыт тематикалык принциптер, тиешелүү талаптар, ченелүүчү көрсөткүчтөр жана натыйжалуу ишке ашырууну камсыз кылуу үчүн практикалык элементтер менен бекемделген. Сапатты камсыздоонун бул улуттук тутуму статистикалык процесстердин жана натыйжалардын сапатын сактоо жана жакшыртуу үчүн күн сайын иш алып барган Улутстаткомдун сапатты башкаруу тутумун башкарууга негизделген. Бул компоненттердин үзгүлтүксүз өз ара аракеттенүүсү Улутстаткомдун колдонуучуларынын керектөөлөрүнө жооп берген ишенимдүү жана сапаттуу расмий статистиканы берүү жана коомчулуктун ишенимин сактоо боюнча милдеттерин аткарууну камсыздайт.

Диаграмманын ар бир деңгээлинин деталдуу мазмуну ушул документтин кийинки бөлүмдөрүндө ачылат. Бул бөлүмдөр толук сыпаттамаларды камтыйт жана зарыл болгон учурда андан аркы контекст жана тактоо үчүн кошумча материалдарга шилтеме берет.

⁴<https://unstats.un.org/unsd/methodology/dataquality/un-nqaf-manual>

2.1 Расмий статистика жөнүндө мыйзам

2019-жылы Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңеши тарабынан 2019-жылдын 8-июлунда Президент тарабынан жактырылган “Расмий статистика жөнүндө” жаңы мыйзам бекитилген. Мыйзам расмий түрдө жарыяланып, 2020-жылдын 8-июлунда күчүнө кирген. Бул “Расмий статистика жөнүндө” Мыйзам Бириккен Улуттар Уюмунун расмий статистикасынын жалпы мыйзамына жана БУУнун расмий статистиканын негиз салуучу принциптерине ылайык келтирилген. 28 жана 29-беренелер сапатка байланыштуу талаптарды камтыйт, атап айтканда:

28-берене. Расмий статистиканын сапатын камсыз кылуу боюнча милдеттер

1. Расмий статистиканы өндүрүүчүлөр расмий статистиканын сапатын алардын актуалдуулугу, тактыгы, ишенимдүүлүгү, өз убагындагылыгы, тактыгы, ачыктыгы, айкындыгы, салыштырылышы жана салыштырылышы боюнча тынымсыз баалап, жакшыртып турушат.
2. Сапатты камсыз кылуу максатында расмий статистиканы иштеп чыгуу, даярдоо жана жайылтуу расмий статистиканы камтууга, түшүнүктөрүнө, аныктамаларына, өлчөө бирдиктерине жана классификацияларына карата бирдиктүү стандарттардын жана макулдашылган методологиялардын негизинде жүзөгө ашырылат. Бул иш расмий статистиканын негизги принциптерине жана эл аралык макулдашылган статистикалык стандарттарга жана сунуштарга ылайык жүргүзүлөт.
3. Расмий статистиканын сапатын жогорулатуу максатында, расмий статистиканы өндүрүүчүлөр маалыматтарды түзөтүүгө жана текшерүүгө, ар кандай булактардан алынган маалыматтарды бириктирүүгө, айрым маалыматтарды статистикалык максаттар үчүн гана байланыштырууга жана салыштырууга, боштуктарды толтуруу үчүн статистикалык баалоо ыкмаларын колдонууга укуктуу.
4. Расмий статистиканы даярдоочулар төмөнкүлөргө милдеттүү:
 - 1) өндүрүш процессинде колдонулган булактарды жана ыкмаларды, ошондой эле алынган статистикалык маалыматтардын топтомун стандарттуу түрдө документтештирүү.
 - 2) колдонуучуларга статистикалык өндүрүштүн бардык булактары жана ыкмалары жөнүндө, ошондой эле метамаалыматтарды пайдалануу аркылуу расмий статистикалык маалыматтын сапаты жөнүндө маалымдоого.

29-берене. Расмий статистиканын сапатын баалоо

1. Расмий статистиканы өндүрүүчүлөр кайтарым байланышты жакшыртуу жана маалыматтардын сапаты боюнча колдонуучулар менен кеңешүү үчүн респонденттер менен үзгүлтүксүз жигердүү иштешет.
2. Расмий статистиканы өндүрүүчүлөр статистикалык методологияны баалоо жана өркүндөтүү үчүн илимий коомчулук менен кызматташып, расмий статистиканы колдонуу менен аналитикалык иштерди стимулдай алышат.

2.2 Расмий статистикасынын сапат декларациясы

Расмий статистикасынын сапат декларациясы (мындан ары – Декларация) Улутстаткомдун 2023-жылдын 17-октябрындагы № 62 буйругу менен расмий түрдө кабыл алынган. Бул документ Улутстаткомдун веб-сайтынын «Расмий статистиканын сапаты» бөлүмүндө жалпыга жеткиликтүү.

Декларацияда Улутстаткомдун эл аралык келишимдерди аткаруу, «Расмий статистика жөнүндө» мыйзамда белгиленген юридикалык милдеттенмелерди сактоо жана расмий статистиканы чыгаруунун сапаты боюнча жетектөөчү принциптерди ишке ашыруу боюнча милдеттери белгиленген. Декларацияны берүү менен Улутстатком эл аралык стандарттарга ылайык келээрин жана статистикалык процесстерде жана натыйжаларда сапаттын эң жогорку деңгээлин сактоого умтулуусун тастыктайт.

Мындан тышкары, декларация уюмдун эң жогорку деңгээлинде макулдашылганы абдан маанилүү. Ал жактыруунун жана жоопкерчиликти эң жогорку деңгээлин көрсөтүп, Улутстаткомдун расмий статистиканын сапатына берилгендигин баса белгилейт. Бул Улутстатком белгиленген принциптерге жана методологияга ылайык ишин камсыз кылгандыгынын жоопкерчилигин ырастоосу.

Декларация Улутстаткомдун сайтында жана социалдык тармактарда, ошондой эле уюмдун ичинде жарыялоо ачык-айкындуулукту жана жеткиликтүүлүктү камсыз кылуу үчүн зарыл жана бир нече максаттарды аткарат:

- Ички, ошондой эле эл аралык жана жергиликтүү кызыкдар тараптарга Улутстатком сапат стандарттарына жана методологияларына болгон милдеттенмесин алууга жана текшерүүгө мүмкүндүк берет.
- Кызматкерлердин күнүмдүк иши үчүн так көрсөтмөлөрдү жана стандарттарды камсыз кылган документ болуп саналат. Декларация маалыматтардын сапатын жана ишенимдүүлүгүн алардын жашоо циклин ар бир этабында - чогултуудан баштап жайылтууга жана кийинки циклдерге баалоого чейин камсыз кылууга мүмкүндүк берет. Расмий статистиканы түзүүгө ырааттуу мамилени камсыз кылуу менен Улутстатком алкагында окуу, чечимдерди кабыл алуу жана үзгүлтүксүз өркүндөтүү демилгелери үчүн негиз болуп кызмат кылат.
- Стратегиялык пландаштыруу үчүн колдонмо болуп, уюмдун максаттарынын декларацияда баяндалган принциптерге шайкеш келишин камсыз кылат.

Жыйынтыктап айтканда, Улутстаткомдо декларация жөнөкөй формалдуулук эмес, анын ишинин негизи деп айтууга болот. Эл аралык келишимдерге ылайык келет, "Расмий статистика жөнүндө" мыйзамдан келип чыккан милдеттерди чагылдырат, кызматкерлердин күнүмдүк ишин жетектейт жана уюмдун ишинин стратегиялык багытын түзөт. Жалпыга жеткиликтүү жана Улутстаткомдун жетекчилиги тарабынан макулдашылган Кыргыз Республикасынын бүткүл аймагында негизделген чечимдерди кабыл алуу жана коомду өнүктүрүү үчүн маанилүү отчеттуулукту, ачык-айкындуулукту жана статистикада мыкты жетишкендиктерге умтулууну камсыздоого негиз бул болуп саналат.

2.3 Расмий статистикасынын сапатын камсыз кылуу жаатындагы саясат

Расмий статистикасынын сапатын камсыз кылуу жаатындагы саясат (мындан ары –Саясат) Улутстаткомдун 2023-жылдын 17-октябрындагы № 62 буйругу менен расмий түрдө бекитилген. Саясат Улутстаткомдун веб-сайтынын «Расмий статистиканын сапаты» бөлүмүндө жалпыга жеткиликтүү.

Саясат Улутстатком жана бардык мүчөлөрү карманууга тийиш болгон пландуу жана системалуу мамилелердин жана принциптердин комплекстүү негизин аныктайт. Анын максаты - статистикалык тутум, институционалдык чөйрө, статистикалык процесстер жана продукциялар белгиленген талаптарга жана сапат стандарттарына ырааттуу жооп берет деген ишенимди камсыз кылат.

Декларация менен Саясат ортосундагы негизги айырмачылыктар алардын максаттуу аудиториясы жана деталдуу деңгээлинде. Декларация конкреттүү ыкмалар же методологиялар жөнүндө майда-чүйдөсүнө чейин маалымат бербестен, кеңири билдирүүлөрдү колдонуу менен, статистикалык өндүрүштүн жана жыйынтыктын сапат аспектиери жөнүндө маалыматты ачык-айкын жана жеткиликтүү жеткирүүгө багытталган. Анда «Расмий статистика жөнүндө» мыйзамда белгиленген сапат критерийлери баса белгиленет жана сапатты башкаруунун жалпы принциптерине басым жасалган. Ал эми саясатта деталдуу жана терең мамилени камтыйт. Ал БУУнун расмий статистикасынын негизги принциптери сыяктуу эл аралык таанылган сапат стандарттары жана ченемдик негиздери менен тыгыз байланышта. Саясат бул стандарттардын сакталышын камсыз кылуу үчүн структуралык негизди камсыз кылат жана уюмда сапатты башкаруу багытын жана максаттарын белгилейт. Декларация жалпыга маалымдоо

каражаттарынын негизги принциптерине басым жасаганы менен, саясат сапат стандарттарына жетишүү жана колдоо боюнча оперативдүү жетекчиликти камсыз кылат.

Саясат улуттук сапатты камсыздоо тутумунун 19 улуттук принциптерин камтыган өз ара байланышкан төрт негизги багытты аныктайт. Бул принциптер 364 элемент менен колдоого алынган 87 спецификалык талаптарга кошумчаланган, алар улуттук сапатты камсыздоонун системалуу жана ырааттуу тутумун жана Улутстаткомдогу тиешелүү практиканы камсыз кылууга багытталган.

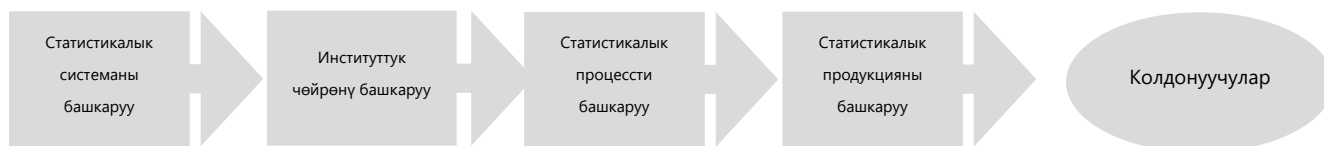
Өз ара байланышкан негизги багыттар	Принциптер	Талаптар	Элементтер
Статистикалык системаны башкаруу	3	14	67
Институттук чөйрөнү башкаруу	6	29	95
Статистикалык процессти башкаруу	4	20	99
Статистикалык продукцияны башкаруу	6	24	103
Бардыгы	19	87	364

2.4 Сапатты камсыздоонун улуттук тутуму

Саясаттын бардык негизги багыттары жана принциптери, ошондой эле конкреттүү талаптары жана элементтери Сапатты камсыздоонун Улуттук тутумун түзөт, бул документтин төмөнкү бөлүмдөрүндө талкууланат.

2.4.1 Өз ара байланышкан негизги чөйрөлөр (система, институттук чөйрө, процесстер, продуктулар)

Саясат төрт негизги багытты аныктайт: Статистикалык системаны башкаруу, Институционалдык чөйрөнү башкаруу, Статистикалык процесстерди башкаруу жана Статистикалык продукцияны башкаруу. Бул чөйрөлөр өз ара жана логикалык жактан тыгыз байланышта, негизги көңүл колдонуучуларга жана алардын муктаждыктарына, атап айтканда, сапатка байланыштуу күтүүлөргө жана талаптарга бурулат. Бул күтүүлөргө жооп берүү бардык тармактарда негизги максат болуп саналат. Өз кезегинде, колдонуучунун канааттануусу жана пикири сапатты үзгүлтүксүз жакшыртуу үчүн баалуу маалыматты камсыз кылуу менен, бул өз ара байланышкан тармактарга маанилүү салым катары кызмат кылат. Мындай циклдик мамиле Улутстаткомго статистикалык тутумунун, процесстеринин, продуктыларынын жана кызматтарынын сапатын ырааттуу түрдө жакшыртуу менен колдонуучулардын керектөөлөрүнө кылдаттык менен жооп берүүгө мүмкүндүк берет.

Бул багыттарга төмөнкү сыпаттамалар бар:

Статистикалык системаны башкаруу- Улуттук статистикалык тутум өлкөнүн жетекчилеринин тапшырмасы боюнча расмий статистиканы иштеп чыгууну, даярдоону жана жайылтууну жүзүгө ашыруучу статистика органдарын же бөлүмдөрдү камтыйт, адатта Улутстатком жетектөөчү орган болуп саналат. Бул системаны координациялоо жана бардык кызыкдар тараптар менен өз ара мамилелерди башкаруу расмий статистиканы сапаттуу жана эффективдүү чыгаруунун зарыл шарты болуп саналат. Бүткүл системада жалпы статистикалык стандарттарды колдонууну камсыз кылуу бул башкаруунун маанилүү бөлүгү болуп саналат.

Институттук чөйрөнү башкаруу - Институционалдык чөйрөнүн сапаты статистиканын сапатын камсыз кылуунун өбөлгөлөрүнүн бири болуп саналат. Кесиптик көз карандысыздык,

калыстык жана объективдүүлүк, ачык-айкындуулук, статистикалык купуялуулук, сапатка жана жетиштүү ресурстарга берилгендик камсыз кылынуучу принциптер.

Статистикалык процессти башкаруу - Статистикалык органдар тарабынан расмий статистиканы иштеп чыгуу, өндүрүү жана жайылтуу үчүн статистикалык процесстерде эл аралык стандарттар, колдонмолор жана алдыңкы тажрыйбалар толугу менен сакталат, мында инновацияларга тынымсыз умтулушат. Статистикалык маалыматтардын ишенимдүүлүгү жакшы башкаруу жана натыйжалуулук боюнча репутация менен жогорулайт. Усулдук негиздүүлүк, экономикалык натыйжалуулук, туура статистикалык жол-жоболор жана жооп кайтаруу жүгүн башкаруу камсыз кылынууга тийиш болгон тиешелүү принциптер.

Статистикалык продукцияны башкаруу - Статистика өлкө жетекчилигинин, мамлекеттик органдардын, илимий мекемелердин, бизнестин, жалпы коомчулуктун жана эл аралык коомчулуктун керектөөлөрүн канааттандырат. Статистикалык продукциянын сапаты статистиканын канчалык деңгээлде актуалдуу, так жана ишенимдүү, өз убагында, колдонуучулар үчүн оңой жеткиликтүү жана түшүнүктүү, ошондой эле географиялык аймактар боюнча жана убакыттын өтүшү менен ырааттуу жана салыштыруу даражасы менен өлчөнөт.

2.4.2 Расмий статистиканын сапатын камсыз кылуунун улуттук принциптери

Өз ара байланышкан негизги багыттардын ар бири (мурунку бөлүмдө талкууланган) сапатты камсыздоонун ошол аспектинде сапатты камсыз кылуучу принциптердин кыскача топтомун камтыйт.

Негизги багыттары	Принциптер
Статистикалык системаны башкаруу	1. Улуттук статистикалык системаны координациялоо
	2. Респонденттер, маалымат камсыздоочулар жана колдонуучулар менен өз ара аракеттенүүнү башкаруу
	3. Статистикалык стандарттарды башкаруу
Институттук чөйрөнү башкаруу	4. Кесиптик көз карандысыздыкты камсыз кылуу
	5. Калыстыкты жана объективдүүлүктү камсыздоо
	6. Ачык-айкындуулукту камсыз кылуу
	7. Статистикалык маалыматтын алгачкы булактарынын купуялуулугун жана маалыматтардын коопсуздугун камсыз кылуу
	8. Сапатка көңүл бурууну камсыздоо
	9. Керектүү ресурстар менен камсыз кылуу
Статистикалык процессти башкаруу	10. Натыйжалуу методологияны камсыз кылуу
	11. Экономикалык эффективдүүлүктү камсыз кылуу
	12. Туура статистикалык процедураларды колдонууну камсыз кылуу
	13. Респонденттин иш жүгүн башкаруу
Статистикалык продукцияны башкаруу	14. Аны жаңыртып туруу
	15. Тактыгын жана ишенимдүүлүгүн камсыз кылуу
	16. Өз убагында жана тактыкты камсыз кылуу
	17. Жеткиликтүүлүк жана аякындуулукту камсыздоо
	18. Ырааттуулукту жана салыштыруу мүмкүнчүлүгүн камсыз кылуу
	19. Метамаалыматтарды башкаруу

Принциптердин толук сыпаттамасы Саясатта баяндалган жана документтештирилген, ал Улуттук статистикалык комитеттин веб-сайтында «Расмий статистиканын сапаты» бөлүмүндө жайгаштырылган. Төмөндө биз 8-принциптин сүрөттөлүшүн баса белгилеген мисал келтиребиз.

8-принцип. Сапатка көңүл бурууну камсыз кылуу - Расмий статистиканы өндүрүүчүлөр сапатты камсыздоого умтулушат жана процесстердин жана статистикалык продукциянын сапатын тынымсыз жакшыртуу үчүн күчтүү жана алсыз жактарын такай баалап турушат.

2.4.3 Расмий статистиканын сапатын камсыз кылуунун улуттук принциптеринин талаптары

Ар бир принцип (мурунку бөлүмдө баяндалган) белгилүү бир чөйрөдө сапатты камсыз кылуу үчүн иштелип чыккан талаптардын так топтомун камтыйт. Бул талаптар негизги көрсөткүчтөр катары кызмат кылат, алардын аткарылышы сапатты камсыздоо боюнча тийиштүү чаралар көрүлгөндүгүн тастыктайт.

Бардык принциптерге талаптардын толук тизмеси, ошондой эле тиешелүү элементтер ушул документтин тиркемесинде келтирилген. Бул тизменин татаал мүнөзүнөн улам бул жерде аны толук көрсөтүлгөн эмес. Бирок, мисал катары биз 8-принцип менен байланышкан талаптарды баса белгилейбиз.

8-принцип: Сапатка көңүл буруу - талаптар

- 8.1: *Сапат саясаты же статистикалык агенттиктин жалпыга жеткиликтүү сапатка болгон милдеттенмеси жөнүндө билдирүүсү бар.*
- 8.2: *Статистикалык органдар үзгүлтүксүз өркүндөтүү маданиятын кубаттайт.*
- 8.3: *Сапатты башкаруу же сапатты башкарууну координациялоо үчүн жооптуу статистикалык агенттиктин ичинде белгилүү бир орган бар жана ал бул ролду аткаруу үчүн зарыл болгон колдоону алат.*
- 8.4: *Улуттук статистика системанын кызматкерлери сапатты башкаруу боюнча окуудан өтүшөт.*
- 8.5: *Сапатты башкарууну ишке ашыруу боюнча көрсөтмөлөр аныкталган жана жалпыга жеткиликтүү.*

2.4.4 Расмий статистиканын сапатын камсыз кылуунун улуттук принциптеринин элементтери

Ар бир талап (мурунку бөлүмдө сүрөттөлгөн) сапатты камсыздоонун ошол өзгөчө аспектинде сапатты камсыздоо үчүн иштелип чыккан элементтердин кыска комплекси менен колдоого алынат. Бул элементтердин ишке ашырылышы же болушу тиешелүү талаптардын аткарылышын тастыктайт же көмөктөшөт. Бул элементтерди эң жакшы тажрыйба катары кароого болот же колдонула турган учурларда камсыз кылынат.

Ар бир талапты колдогон элементтердин толук тизмеси ушул документтин тиркемесинде келтирилген, анда бардык талап кылынган талаптар да көрсөтүлгөн. Бул тизменин татаал болгондугуна байланыштуу бул жерде аны толук көрсөтүлгөн жок. Бирок, мисал катары биз 8.1 талабына тиешелүү элементтерди бөлүп көрсөтөбүз.

8.1-талап: Сапат боюнча саясат же статистикалык агенттиктин жалпыга жеткиликтүү болгон сапат боюнча милдеттенмеси бар.

- *Статистика агенттигинин статистикалык сапатына карата саясаты, декларациясы же билдирүүсү жалпыга жеткиликтүү жана анын бардык кызматкерлеринин сапатына жалпы кам көрүүнү так билдирет жана жактайт, ошондой эле статистикалык иштин программасына таасир этүүчү компромисстер жөнүндө маалыматты камтыйт.*
- *Статистика агенттигинин сапаттык көрсөтмөлөрү бар, алар тышкы колдонуучулар үчүн, жок эле дегенде, жыйынды түрүндө жеткиликтүү.*

Сапатты камсыздоо тутумуна жана анын элементтерине ылайык келүүгө умтулууда, принциптер менен алар менен байланышкан элементтердин ортосунда келишпестиктер бар экенин эстен чыгарбоо керек. Мисалы, тактык, өз убагында жана сарамжалдуулуктун ортосунда келишпестиктер бар. Статистиканы түзүүдө колдонулган маалыматтарды түзөтүү тактыкты жакшыртат, бирок чыгымдарды көбөйтөт жана өз убагында иштөөгө терс таасирин тийгизиши мүмкүн. Дагы бир мисал, өз убагында жана тактыктын ортосундагы соодалашуу болуп саналат, анткени амбициялуу өз убагындагы максаттары чыгаруу убактысынын кечиктирилишине жана натыйжада, тактык деңгээлинин төмөндөшүнө алып келиши мүмкүн. Демек, жеке принциптер

үчүн өзүнчө максаттарды коюу мүмкүн эмес. Мындай соода-сатыктарды эске алуу БУУнун РСНПде баса белгиленген статистикалык кесипкөйлүктүн маанилүү бөлүгү болуп саналат.

2.5 Расмий статистиканын сапатты башкаруу системасын башкаруу

Алынган маалыматтардын ишенимдүүлүгүн, ынанымдуулугун жана актуалдуулугун сактоо үчүн расмий статистика үчүн СБТ үзгүлтүксүз башкаруусун жана жетектөөсүн камсыз кылуу зарыл. Активдүү башкаруу жана жетектөө болбосо, СБТ эскирип же натыйжасыз болуп калуу коркунучу бар, бул мүмкүн болуучу каталарга, кызыкдар тараптардын ишениминин төмөндөшүнө жана колдонуучунун талаптарына жооп бербөөгө алып келет. СБТ эффективдүү башкаруу жакшы иштеген Сапат боюнча жумушчу топту, атайын Сапат бөлүмүн жана анын ишке ашырылышын жана өнүгүшүн көзөмөлдөө үчүн квалификациялуу эксперттерди талап кылат. Бул структуралар сапатты башкаруу ыкмаларын, куралдарын жана иш-чараларды системалуу жана үзгүлтүксүз колдонууну камсыз кылат. Алар ошондой эле инновациялык ыкмаларды киргизүүнү координациялап, окутууга көмөктөшөт жана уюмдун ичинде сапаттуу маданиятты кантип ишке ашыруу боюнча кеңештерди беришет. Бул комплекстүү жана жигердүү мамиле СБТ бекем, ийкемдүү жана маалыматтарды колдонуучулардын да, өндүрүүчүлөрдүн да өзгөрүп жаткан муктаждыктарын канааттандыра ала тургандыгын камсыздайт.

2.5.1 Улуттук статистика комитетинин расмий статистикасынын сапатын башкаруу системасын киргизүү боюнча жумушчу топ

Статистика уюмдарына сапат бөлүмүнүн өкүлдөрүнөн жана тармактык бөлүмдөрдүн өкүлдөрүнөн турган сапат боюнча ички жумушчу топторду түзүү сунушталат, алар статистикалык максаттарда пайдаланылуучу маалыматтардын сапатын камсыз кылуу боюнча багыттоочу жана координациялоочу орган катары, Кыргыз Республикасынын расмий статистикасынын сапатын башкаруу системасын ишке ашыруу боюнча консультативдик орган болот. Мындай ички жумушчу топ бүтүндөй Улутстаткомдун жана УСТнын тутумунда сапатка багытталган ыкмаларды ишке ашырууга колдоо көрсөтөт. Сапат боюнча ички жумушчу топ – бул Улутстаткомдун ишинин ар кандай аспектилериндеги сапат маселелерин стратегиялык башкаруу деңгээлинде да, оперативдүү деңгээлде да каралышы мүмкүн болгон форум. Жумушчу топ башка нерселер менен катар документация, семинарлар же сапатты жогорулатуу боюнча атайын окуу курстары сыяктуу сапатты башкаруу боюнча демилгелерди мобилизациялоо механизми катары кызмат кылышы керек. Расмий статистиканын башка негизги өндүрүүчүлөрү өздөрүнүн ички жумушчу топторун түзүүгө чакырылат.

Улутстаткомдун расмий статистикасынын сапатын башкаруу системасын киргизүү боюнча жумушчу топ (мындан ары – Жумушчу топ) Улутстаткомдун 2022-жылдын 22-апрелиндеги буйругу менен түзүлгөн. Негизги максат – статистикалык маалыматтардын сапатын жана аларды өндүрүү менен байланышкан процесстерди көзөмөлдөө жана жакшыртуу. Жумушчу топ сапатка байланыштуу маалыматтарды өндүрүү үчүн стандарттык методологияларды, көрсөтмөлөрдү жана мыкты тажрыйбаларды иштеп чыгат жана колдойт. Бул убакыттын өтүшү менен ар кандай статистикалык чөйрөлөр жана сектордук бөлүмдөр боюнча маалыматтардын ырааттуулугун жана салыштырылышын камсыз кылат. Жумушчу топ ошондой эле сапатты камсыздоо механизмдерине көңүл бурат, анын ичинде статистикалык процесстин жүрүшүндө сапатты үзгүлтүксүз баалоо, карап чыгуу жана аудит жүргүзүү. Бул кандайдыр бир маселелерди же келишпестиктерди тез аныктоого жана чечүүгө жардам берет. Жумушчу топ кызматкерлерди окутуу программаларын көзөмөлдөп, алардын квалификациясын жана сапат талаптарын жана методологиясын түшүнүүсүн жогорулата алат. Ал статистикалык маалыматтарга байланыштуу алардын муктаждыктарын жана тынчсызданууларын түшүнүү үчүн кызыкдар тараптар менен байланыш түзүүгө көмөктөшөт. Статистикалык продуктылар колдонуучулардын талаптарына жооп берет жана коомдун өзгөрүп жаткан муктаждыктарына ылайыктуу экенин камсыз кылат. Жумушчу топ ошондой эле жаңы технологияларды, инструменттерди жана методологияларды кабыл алууну, статистикалык процесстерде

өркүндөтүү жана инновациялоо багыттарын аныктоону, сапатты жана натыйжалуулукту жогорулатуу үчүн өзгөртүүлөрдү киргизүүнү кубаттайт. Жалпысынан алганда Улутстатком тарабынан даярдалган статистикалык маалыматтардын бүтүндүгүн жана аныктыгын сактоодо негизги ролду ойнойт, ошону менен алардын Кыргыз Республикасындагы ар кандай деңгээлдеги чечимдерди кабыл алуу жана саясатты иштеп чыгуу үчүн пайдалуулугун камсыз кылат.

Жумушчу топ өз ишин Улутстаткомдун 2023-жылдын 17-октябрындагы. № 61 буйругу менен бекитилген “Кыргыз Республикасынын Улуттук статистика комитетинин расмий статистикасынын сапатын башкаруу системасын киргизүү боюнча жумушчу топ жөнүндө жобо” Улутстаткомдун расмий документин жетекчиликке алат. Бул документ төмөнкү негизги бөлүмдөрдү камтыйт:

- Жалпы жоболор
- Жумушчу топтун максаттары жана негизги функциялары
- Жумушчу топтун укуктары
- Жумушчу топтун ишин уюштуруу

Эрежелер, максаттар жана негизги функциялар Улутстаткомдун сайтында жарыяланган эмес. Алар Улутстаткомдун ичинде уюм тарабынан кабыл алынган документ жүргүртүүнүн жол-жоболоруна ылайык сакталат жана бөлүштүрүлөт.

2.5.2 Кыргыз Республикасынын Улуттук статистика комитетинин Сапатты камсыздоо жана методология бөлүмү

Статистикалык уюмдар адекваттуу потенциалды сактоо үчүн уюмдун ичинде сапатты башкаруу органы же борбор катары сапат бөлүмүн түзүүгө жана өнүктүрүүгө үндөйт. Мындай бөлүм Улутстаткомдун ичинде сапатты башкаруу боюнча демилгелерди ишке ашырууну жетектейт жана колдой алат жана зарыл болгон учурда башка УСТнын мүчөлөрүнө колдоо көрсөтө алат. УСТнын башка негизги статистикалык өндүрүүчүлөрү өз уюмдарында сапаттуу ишти колдоо үчүн өздөрүнүн ички сапат бөлүмдөрүн түзүүгө чакырылат.

2019-жылы Улутстаткомдун түзүмүндө сапатты борборлоштурулган башкаруу боюнча атайын функциялар киргизилген, ал Регионалдык статистиканы жана сапатты өнүктүрүү бөлүмүнүн курамына кирген. Бөлүмдүн жалпы жобосуна ылайык, анын функцияларына муниципалдык жана аймактык статистиканы өнүктүрүү, ошондой эле статистикалык өндүрүш процесстеринин жана расмий статистиканын сапатын камсыздоону башкаруу жана координациялоо кирген.

2025-жылы сапатты камсыздоо жана методология боюнча жаңы бөлүм түзүлгөн. Бөлүмдүн негизги милдеттеринин бири болуп статистикалык өндүрүш процесстеринин сапатына мониторинг жүргүзүү, алардын бирдиктүү стандарттарга жана макулдашылган методологияга ылайык келишин камсыздоо саналат. Бул расмий статистикада камтуу, түшүнүктөр, аныктамалар, бирдиктер жана классификация сыяктуу аспектилерди көзөмөлдөөнү камтыйт. Бул милдеттер учурда бөлүмдүн ролу катары документтештирилген нерселердин негизин түзөт. Ушул эле милдеттер бөлүмдүн жобосунда, кызматтык нускамасында ачык чагылдырылган, анда бүткүл статистика тутумунда сапатты камсыздоону ишке ашырууда жана камсыз кылууда жетекчиликтин маанилүүлүгү баса белгиленген.

Жогорудагы жалпы жоболор, негизги милдеттер жана бөлүмдүн иши жөнүндө башка маалыматтар Улутстаткомдун сайтында жарыяланбайт. Алар Улутстаткомдун ичинде уюм тарабынан кабыл алынган документ жүргүртүүнүн жол-жоболоруна ылайык сакталат жана бөлүштүрүлөт.

Орто мөөнөттүү стратегияга ылайык, Улутстатком GAMSО жана GSBPM сыяктуу белгиленген эл аралык таанылган стандарттарга ылайык ишти жана милдеттерди уюштурууну трансформациялоону жана реструктуризациялоону пландаштырган. Бул өткөөлдүн алкагында Сапатты камсыздоо жана методология бөлүмү GSBPM 8-фазасы «Баалоо» жана GAMSО 3.3

менен тыгыз байланышкан милдеттерди өзүнө алат. Стандарттык милдеттерге төмөнкүлөр кирет:

Статистикалык бизнес процессин баалоону координациялоо (GSBPM 8-фаза, баалоо)

- 8.1. Баалоо үчүн маалыматтарды чогултуу;
- 8.2. Баалоо жүргүзүү;
- 8.3. Иш-чаралар планын координациялоо.

Сапатты башкаруу (GAMSO 3.3)

- Сапатты башкаруу системасын ишке киргизүү жана өнүктүрүү
- Сапатты камсыздоо куралдарын башкаруу
- Документтин сапатын башкаруу

2.5.3 Кыргыз Республикасынын Улуттук статистика комитетинин сапатты камсыздоо жана методология бөлүмүнүн адистери

Толук 100% сапат бөлүмүн түзүү уюмдун туруктуу өсүшүн, аброюн жана атаандаштыкка жөндөмдүүлүгүн камсыз кылуу үчүн зарыл. Улутстаткомдогу бөлүм сапатты башкаруу маселелерине өзгөчө көңүл бурат жана стандартташтырылган процесстердин эффективдүү ишке ашырылышын, мыкты маданиятты жана үзгүлтүксүз өркүндөтүүнү камсыз кылат. Бөлүмдүн адистери жогорку стандарттарга негизделген сапатты камсыздоо ыкмаларын ишке ашыруу жана башкаруу менен гана алектенишет. Дайындалган кызматкер Улутстаткомдун ишинин процесстеринин жана натыйжаларынын жогорку сапатын камсыз кылуу, ченемдик талаптарга ылайык келүү жана сапаттын эл аралык стандарттарын сактоо, Улутстаткомдун жана бүтүндөй алганда УСТнун операциялык натыйжалуулугун жогорулатуу үчүн зарыл болгон ар кандай тапшырмаларды аткарат жана көзөмөлдөйт. Мындан тышкары, үзгүлтүксүз баалоо жана кайтарым байланыш механизмдери оптималдаштырылган процесстерге жана жакшыртылган натыйжаларга алып баруучу үзгүлтүксүз өркүндөтүү маданиятын түзүүгө жардам берет.

Бөлүмдүн адистери мамлекеттик кызмат орундарынын категориясына кирет. Учурда адистердин кызматтык нускамаларында сапатты башкарууга байланыштуу конкреттүү милдеттер камтылган.

Сапатты камсыздоо жана методология бөлүмү GSBPM 8-фазасы, баалоо жана GAMSO 3.3, ошондой эле башка маанилүү тармактык бөлүмдөр менен тыгыз байланышкан милдеттерге ээ болот. Кошумча стандарттык жоопкерчиликтер төмөнкүлөрдү камтышы мүмкүн:

Статистикалык бизнес процессин баалоону координациялоо (GSBPM 8-фаза, баалоо)

- 8.1. Баалоо үчүн маалымат чогултуу
 - 8.1.1 Баалоо үчүн колдо болгон бардык материалдарды чогултуу
 - 8.1.2 Баалоо үчүн кошумча материалдарды даярдоо
- 8.2. Баалоо жүргүзүү
 - 8.2.1 Баалоо үчүн баштапкы маалыматтарды талдоо
 - 8.2.2 Баалоонун жыйынтыктарын күтүлгөн/максаттуу салыштырма талдоонун жыйынтыктары менен салыштыруу
 - 8.2.3 Баалоо отчетун даярдоо
- 8.3. Иш-аракеттер планын макулдашуу
 - 8.3.1 Иш-чаралар планын даярдоо
 - 8.3.2 Анын аткарылышын көзөмөлдөө механизмдери даярдоо

Сапатты башкаруу (GAMSO 3.3)

- Сапатты башкаруу системасын ишке киргизүү жана өнүктүрүү
 - Сапатты камсыздоо үчүн негизди камсыз кылуу үчүн комплекстүү сапат декларациясын, саясатты жана көрсөтмөлөрдү түзүү жана жаңылоо

- Сапатка байланыштуу иш-чараларды көзөмөлдөө үчүн жооптуу бөлүмдөрдү жана кызмат орундарын аныктоо жана дайындоо

Сапатты камсыздоо куралдарын башкаруу

- Кадрларды сапат стандарттары жана практикасы боюнча окутуу үчүн сапаттуу тренингдерди өткөрүү
- Расмий статистиканын сапаты жана мониторинг жүргүзүү, көрсөткүчтөрдү эсептөө жана эл аралык стандарттарды киргизүү үчүн техникалык каражаттарды колдонуу жөнүндө отчетторду даярдоо
- Үзгүлтүксүз өркүндөтүү үчүн пикирлерди чогултуу үчүн колдонуучуларды жана кызматкерлерди сурамжылоону колдоо
- Сапатты камсыздоо планын даярдоо жана ишке ашыруу жана ички жана тышкы сапат аудиттерин координациялоо

Документтин сапатын башкаруу

- Сапатка байланыштуу документтерди башкаруу жана уюштуруу үчүн инфраструктураны түзүү
- Сапатты баалоонун негизинде жакшыртууларды сунуштоо жана ишке ашыруу үчүн жогорку жетекчиликке үзгүлтүксүз отчет берүү

2.6 Сапатты камсыздоонун ыкмалары жана каражаттары

Бул бөлүмдө сапатты башкарууда колдонулган ыкмалар жана инструменттердин кыскача баяндамасы берилген. Сапаттын көрсөткүчтөрүн колдонуу жана сапаттык отчетторду даярдоо статистикалык процесстердин сапатын баалоо жана колдоо үчүн фундаменталдуу, негизги методдор катары кеңири каралат. Бул инструменттер белгиленген стандарттарга ылайык статистикалык иштердин аткарылышын мониторингдөө жана баалоо үчүн өлчөнүүчү көрсөткүчтөрдү жана системалуу документтерди камсыз кылат. Бул негизге таянып, сапат аудиттери сапатты баалоонун кийинки, өнүккөн деңгээлин билдирет. Бул аудиттер сапат стандарттарынын сакталышын камсыз кылуу, жакшыртуу үчүн багыттарды аныктоо жана алдыңкы тажрыйбаны жайылтуу үчүн статистикалык процесстерди жана натыйжаларды комплекстүү карап чыгууну камтыйт. Сапат аудиттери принциптердин жана талаптардын сакталышын гана текшербестен, үзгүлтүксүз жакшыртуу үчүн практикалык түшүнүктөрдү берет. Бул салттуу ыкмалардан тышкары, заманбап ыкмалар өнүккөн аналитикага жана жасалма интеллектке негизделген автоматташтырылган куралдарды жана реалдуу убакыт режиминдеги мониторинг системаларын көбүрөөк камтыйт. Бул инструменттер уюмдарга өндүрүш процессинде мүмкүн болуучу сапат көйгөйлөрүн аныктоого, натыйжалуулукту жана тактыкты жогорулатууга мүмкүндүк берет. Бул ыкмалар жана инструменттер биргелешип, расмий статистиканын сапатын сактоо жана жакшыртуу, алардын колдонуучулардын күтүүлөрүнө жана керектөөлөрүнө жооп беришин камсыз кылуу үчүн бекем негиз түзөт.

2.6.1 Сапаттын көрсөткүчтөрү

Сапаттын тиешелүү принциптерине жана талаптарына ылайыктуулугун баалоо үчүн сапаттын көрсөткүчтөрү аныкталууга (же иштелип чыгууга) тийиш. Алар статистиканын сапатын мүнөздөө үчүн колдонула турган статистикалык практиканын конкреттүү жана өлчөнүүчү элементтерин билдирет. Алар статистикалык өнүмдөрдүн же процесстердин сапатын бир нече көз караштан өлчөйт жана чыгаруу (мисалы, өз убагында) жана процесстин сапаты (мисалы, тактык үчүн кыйыр көрсөткүч катары колдонулушу мүмкүн болгон жооп ылдамдыгы) жөнүндө түшүнүк бере алат.

Сапаттын көрсөткүчтөрү ар кандай статистиканын сапатын жана убакыттын өтүшү менен сүрөттөп жана салыштырууга мүмкүндүк берет. Сапаттын индикаторлору колдонуучуларга статистиканын сапаты жөнүндө маалымат берүү үчүн колдонулганда, колдонуучуларга сапаттык маалыматты чечмелөөгө жана анын статистиканы колдонууга ыңгайлуулугуна негизги

таасирин жалпылоого жардам берүү үчүн сапат жөнүндө билдирүүлөр камтылууга тийиш. Сапат көрсөткүчтөрү процессти башкаруу жана үзгүлтүксүз жакшыртуу үчүн маанилүү.

УСТ жана Улутстаткомдо бардык статистикалык процесстерди камтуу үчүн сапат индикаторлорунун колдонуудагы тизмелерин, анын ичинде ЖСМӨМ/GSPBMнын бардык кичи процесстери менен байланышкан сапат индикаторлорунун тизмесин колдонууга болот⁵. Мындай мамиле Улутстаткомдун учурдагы бизнес-процесстери жөнүндө отчетунда да сунушталат, анда келечекте сапат көрсөткүчтөрү бардык статистикалык процесстер үчүн ЖСМӨМ/GSPBMнын бардык кичи процесстерине ыйгарылганы айтылат. Улутстатком ошондой эле максаттуу сапат индикаторлору түрүндө сапат индикаторлоруна талаптардын деңгээлин белгилей алат. Белгиленген максаттар отчеттуулуктун жана убакыттын өтүшү менен сапаттын өнүгүшүнө мониторинг жүргүзүүнүн куралы катары кызмат кыла алат.

2.6.2 Сапат жөнүндө отчеттор

Сапат жөнүндө отчеттор статистикалык процесстердин жана алардын натыйжаларынын негизги мүнөздөмөлөрүн түшүндүрүүгө жана баяндоого багытталган. Бул отчеттордун негизги максаты - колдонуучуларга продуктунун сапаты жана ишенимдүүлүгүнүн көп өлчөмдүү мүнөзүн баалоо үчүн зарыл болгон маалымат менен камсыз кылуу. Эң пайдалуу болушу үчүн, сапат отчеттору идеалдуу түрдө конкреттүү сапат индикаторлоруна негизделиши жана ар кандай статистикалык продуктылар боюнча ырааттуулукту жана салыштыруу мүмкүнчүлүгүн камсыз кылуу үчүн стандарттык отчеттуулук түзүмүн сакташы керек.

Метамаалыматтардын бирдиктүү интеграцияланган түзүмү (МБИТ/SIMS) Улутстатком тарабынан ишке ашырылган сапат отчетунун стандарттык негизи болуп саналат. SIMS сапат концепцияларын, маалымдама метамаалыматтарды уюштуруу үчүн комплекстүү инвентаризацияны жана концептуалдык структураны камсыз кылат. Колдонулган метамаалыматтарды белгиленген терминологияга жана практикага шайкеш келишин камсыздайт, ырааттуулукка жана айкындуулукка өбөлгө түзөт. SIMS ичинде аныкталган түшүнүктөр Статистикалык маалыматтар жана метаберилиштер алмашуу (СММА/SDMX) стандарты тарабынан белгиленген жалпы терминология менен толук шайкеш келет. Атап айтканда, SIMSге киргизилген 19 жогорку деңгээлдеги түшүнүктөр SDMX Глоссарийинде көрсөтүлгөндөй SDMX кайчылаш концепцияларына негизделген. Бул шайкештик SIMSтин статистика тутумдар менен тармактардын ортосундагы натыйжалуу байланышын жана өз ара байланышын камсыз кылып, сапаттуу отчеттуулуктун натыйжалуулугун жана ачыктыгын жогорулагат.

Сапат отчеттору статистикалык маалыматтарды колдонуучулар үчүн гана эмес, УСТ жана Улутстатком кызматкерлери үчүн да маанилүү мониторинг куралы болуп саналат. Кызматкерлер үчүн бул отчеттор статистикалык процесстердин аткарылышы жөнүндө түшүнүк берет жана сапатты үзгүлтүксүз жакшыртуу маданиятын түзүүгө жардам берип, жакшыртуу үчүн багыттарды белгилейт. Колдонуучулар үчүн алар ачыктыкты камсыз кылып, статистикалык жыйынтыктарга ишенимди бекемдейт.

Сапат жөнүндө отчеттор жана SIMSге тиешелүү материалдар Улутстаткомдун веб-сайтынын «Расмий статистиканын сапаты» бөлүмүндө жалпыга жеткиликтүү.

2.6.3 Сапат аудити

«Расмий статистика жөнүндө» мыйзамдын 28-беренесине ылайык, расмий статистиканы өндүрүүчүлөр алардын сапатын тынымсыз баалоого жана жогорулатууга милдеттүү. Бул статистикалык маалыматтардын актуалдуулук, тактык, ишенимдүүлүк, өз убагында, ачык-айкындуулук, ырааттуулук жана салыштыруу сыяктуу негизги критерийлерге жооп беришин камсыз кылууну камтыйт.

⁵<https://statswiki.unece.org/display/GSBPM/Quality+Indicators/>

Сапаттын көрсөткүчтөрү жана сапат жөнүндө отчеттор аркылуу Улутстатком тарабынан чогултулган маалымат статистикалык процесстердин жана продукциянын сапатын баалоого жана маркировкалоого мүмкүндүк берет. Мындай баалоо ар кандай формада болушу мүмкүн, анын ичинде өзүн-өзү баалоо, башка баалоо, аудит же эксперттик баа берүү. Бул ыкмалар процесстерди жана өнүмдөрдү изилдөө жана өркүндөтүү үчүн абдан натыйжалуу, анткени алар уюмдарга күчтүү жактарын аныктоого жана жакшыртуу багыттарын кароого мүмкүндүк берет. Баалоо жана серептөө ички же тышкы эксперттер тарабынан жүргүзүлүшү мүмкүн жана алардын көлөмү жана узактыгы тапшырманын татаалдыгына жараша бир нече күндөн бир нече айга чейин өзгөрөт. Процесстердин жана продукциянын сапатын жогорулатуу үчүн мүмкүнчүлүктөрдү аныктоо методго же мөөнөткө карабастан негизги максат катары өзгөрүүсүз калат. Бул баалоолор— Пландоо-Жасоо-Текшерүү-Аракет кылуу (ПЖТА/PDCA) циклинде маанилүү ролду ойнойт, анткени алар үзгүлтүксүз өркүндөтүү үчүн зарыл болгон пикирлерди камсыздайт. Бул ыкмаларды системалуу түрдө колдонуу менен Улутстатком өз ишинин жана натыйжаларынын эл аралык сапат стандарттарына жана колдонуучулардын күтүүлөрүнө ылайык келишин камсыздайт.

Улутстатком 2025-жылы сапат аудитин ишке ашырууга жоопкерчилик алды, деталдуу мамиле ошол жылдын аягында белгиленет. Бул демилге GSBPM 8-фазасынын принциптерине жана практикасына толугу менен шайкеш келет: Баалоо, статистикалык процесстерге жана натыйжаларга системалуу жана комплекстүү баалоону камсыз кылуу.

Сапаттын аудити – далилдерди алуу жана сапат талаптарынын канчалык деңгээлде аткарылгандыгын аныктоо үчүн системалуу, көз карандысыз жана документтештирилген процесс. Өзүн-өзү баалоодон айырмаланып, аудит ар дайым уюмдун ички же тышкы үчүнчү жак тарабынан жүргүзүлөт. Ички аудиттер текшерилип жаткан процесс же продукт үчүн жооптуу болбогон ички сапат аудиторлорунун тобу тарабынан жүргүзүлөт. Тышкы аудит кызыкдар тараптар же уюмга кызыкдар болгон башка тараптар, же тышкы жана көз карандысыз аудитордук уюм же тиешелүү квалификацияга ээ эксперт тарабынан жүргүзүлөт. Аудиттердин жана кароолордун алдында, адатта, өзүн-өзү баалоо жана каралып жаткан процесстер менен өнүмдөрдү документтештирүү жүргүзүлөт.

2.6.4 Сапат маселелери боюнча окутуу

Сапатты башкаруу боюнча иш-чараларга келсек, сапатты башкаруу боюнча иш-чараларды натыйжалуу ишке ашыруу үчүн потенциалды өнүктүрүүгө колдоо көрсөтүү жана алардын маанилүүлүгүн Улутстаткомдо жана жалпысынан УСТда маалымдоону жогорулатуу зарыл. Бул потенциалды түзүү уюм колдонуучулардын күтүүлөрүн канааттандыруу жана расмий статистиканын бүтүндүгүн сактоо үчүн зарыл. Потенциалды өнүктүрүү комплекстүү, системалуу жана үзгүлтүксүз окутуу планы менен колдоого алынышы керек. Бул план бардык принциптерди, талаптарды жана элементтерди камтыган СБТти жана СКУТти натыйжалуу ишке ашыруу үчүн зарыл көндүмдөрдү, билимдерди жана инструменттер менен Улутстаткомдун кызматкерлерин окутууга багытталууга тийиш. Бул тренинг кызматкерлердин жаңы тутумду ишке ашырууга жана иштетүүгө жакшы даярдануусун камсыздайт жана бүткүл уюмда сапаттуу маданиятты түзүүгө жардам берет. Мындан тышкары, кызматкерлер статистикалык натыйжалар өзгөрүп жаткан сапат стандарттарына жана колдонуучулардын муктаждыктарына жооп берерин камсыз кылуу менен бирге өндүрүмдүүлүктү сактап, ал тургай жакшыртууга жөндөмдүү болушу керек. Окутуу программалары ошондой эле өзгөрүп жаткан талаптарга тез ыңгайлашуу жөндөмдүүлүгүн өнүктүрүүгө багытталууга тийиш, бул Улутстаткомго дүйнөдөгү динамикалык статистикалык өнүгүүлөрдүн контекстинде ыкчам, инновациялык жана эффективдүү бойдон калууга мүмкүндүк берет.

Сапат боюнча системалуу жана үзгүлтүксүз тренингдер Улутстаткомдун ар түрдүү керектөөлөрүн эске алуу менен иштелип чыккан окутуунун ар кандай методдорун камтыйт, мисалы:

- Семинарлар. Кызматкерлерди сапатты башкаруу тутуму, сапатты камсыздоо тутуму, анын принциптери, талаптары, элементтери, аспаптары ж. б. менен тааныштыруу үчүн жумушчу кеңешмелерди, семинарларды жана ички тренингдерди өткөрүү.
- Кесиптик өнүктүрүү программалары: жалпы башкаруу, сапатты башкаруу жана атүгүл тиешелүү сертификаттоо менен байланышкан тышкы кесиптик курстарга катышууга шыктандыруу. Бул процессти оптималдаштыруу, ISO9001 сыяктуу дүйнөгө белгилүү стандарттарды ишке ашыруу же башка тиешелүү темалар боюнча курстар болушу мүмкүн.
- Ички насаатчылык программалары: бөлүмдөр арасында билим алмашууну жана көндүмдөрдү өнүктүрүүнү жеңилдетүү, үзгүлтүксүз окуу жана өркүндөтүү маданиятын өнүктүрүү үчүн уюмдун ичинде насаатчылык программаларын түзүү. Бул вариант өзгөчө зарыл жана уюмдун түзүмүндөгү өзгөрүүлөргө байланыштуу, жаңы бөлүмдөр түзүлүп, тажрыйбалуу кызматкерлер өз билими жана тажрыйбасы менен жаңы мүчөлөрүн колдоого ала турган учурда зарыл жана пайдалуу.
- Электрондук окутуу: бул Улутстаткомдо жана Улуттук статистика комитетинде окууга кызыккандар жана айрым кемчиликтери барлар үчүн гана эмес, белгилүү бир деңгээлде жалпы коомчулук үчүн да абдан натыйжалуу ыкма.
- Улутстаткомдун шарттарына ыңгайлаша ала турган глобалдык стандарттар жана инновациялар жөнүндө түшүнүк алууга мүмкүндүк берет.

Жогоруда айтылган Бардык методдор үчүн Улутстаткомдо жана УСТда ырааттуу түшүнүүнү жана бирдей колдонууну камсыз кылуу үчүн СБТнын ушул сыпаттамасына негиздөө сунушталат.

2.6.5 Сапатты камсыздоо боюнча техникалык чечимдер

Заманбап улуттук статистикалык уюмдарда СБТтин маанилүү аспектилеринин бири сапатты башкаруунун интеграцияланган функциялары менен ИТ системаларын колдонуу болуп саналат. Бул максатка жетүү үчүн, ИТ системалары Common Statistical Production Architecture (CSPA) кызматына багытталган архитектура (SOA) талаптарына жооп бериши керек. Бул шайкештик GSBPM жана GSIM моделдери сыяктуу эл аралык стандарттарды толук ишке ашырууга мүмкүндүк берет. Идеалында, бардык статистикалык процесстер GSBPM моделине туура келген ИТ системасына түшүрүлүшү керек. Ар бир подпроцесс үчүн программалык камсыздоону колдонуу жана сапатты контролдоо же баалоо боюнча көрүлгөн иш-аракеттер документтештирилет. Мындан тышкары, система натыйжалуулукту жана ырааттуулукту камсыз кылуу менен стандарттык сапат көрсөткүчтөрүн автоматтык түрдө эсептеп чыгышы керек. Сапатты башкарууну колдоо үчүн ИТ системасы башка негизги системалар менен оңой интеграцияланышы керек, анын ичинде метаберилиштер системасы, ресурстарды башкаруу системасы, документтерди башкаруу системасы, маалыматты бөлүштүрүү системасы жана кардарлар менен мамилелерди башкаруу системасы (CRM). Мындан тышкары, сапаттуу отчеттуулукту жана сапат аудитин даярдоо жана өткөрүү сыяктуу сапатка байланыштуу иш-чараларды жеңилдетүү үчүн өз ара байланышкан ИТ системаларын өнүктүрүү зарылчылыгы бар. Бул функциялар статистикалык өндүрүш процессинде ачык-айкындуулукка, ырааттуулукка жана эң мыкты эл аралык тажрыйбага карманууга көмөктөшүүчү сапатты башкарууга комплекстүү мамилени камсыз кылат.

Улутстатком өзүнүн ИТ-архитектурасын жана программалык чечимдерин модернизациялоо менен активдүү алектенет. Сапатты башкаруунун деталдуу талаптарын 2025-жылы эки негизги перспективага басым жасоо менен түзүү пландаштырылууда. Сапаттык көрсөткүчтөрдү автоматтык түрдө эсептөө үчүн ИТ-чечимди иштеп чыгуу жана ишке киргизүү Улутстатком үчүн эң жогорку артыкчылык болуп саналат. Жакынкы келечекте бул функция сапат мониторингинин натыйжалуулугун жана ырааттуулугун жогорулатуу үчүн ишке ашырылышы күтүлүүдө. Төмөндө SIMSден алынган стандарттык сапат көрсөткүчтөрүнүн тизмеси келтирилген, аларды эсептөө үчүн ИТ чечими иштелип чыгышы керек:

SIMS	коду	Аталышы
10.3	AC1	Маалымат таблицалары - көрүүлөр
10.5	AC2	Метамаалыматтар - көрүүлөр
10.6	AC3	Метамаалыматтардын толуктугунун көрсөткүчү
12.3	R1	Маалыматтардын толуктугунун көрсөткүчү
13.2	A1	Үлгү алуу катасынын чаралары
13.3	A2	Ашыкча камтуу коэффициенти
13.3	A3	Жалпы бирдиктердин үлүшү
13.3	A4	Жооп бербөө бирдиги - көрсөткүч
13.3	A5	Жооп бербеген бирдиктердин үлүшү
14.1	TP1	Убакыт кечигүү - биринчи жыйынтыктар
14.1	TP2	Убакыттан кечигүү - акыркы жыйынтыктар
14.2	TP3	Пунктуалдык - маалыматтарды берүү жана жарыялоо.
15.1	CC1	Күзгү агымынын статистикасы үчүн ассиметрия коэффициенти
15.2	CC2	Салыштырылуучу убакыт серияларынын узундугу
17.2	A6	Маалыматтарды кайра карап чыгуу - орто өлчөмдө
18.5	A7	Импутация фактору

IT системасына сапатты башкарууну ишке ашыруунун кийинки кадамдары узак мөөнөткө багытталган. Бул аракеттин алкагында 2025-жылы сапатты башкаруу боюнча толук интеграцияланган IT чечиминин комплекстүү концепциясы иштелип чыгат жана сүрөттөлөт. Бул концепция сапатты башкаруу процесстерин толук автоматташтыруу, өркүндөтүлгөн маалымат аналитикасы жана жасалма интеллект жана машинаны үйрөнүү сыяктуу алдыңкы технологияларды интеграциялоо сыяктуу алдыңкы мүмкүнчүлүктөр жөнүндө түшүнүктөрдү берет. Келечектеги чечимдер тутумга мүмкүн болгон көйгөйлөрдү тез арада аныктоого жана түзөтүүчү иш-аракеттерди сунуштоого мүмкүндүк берүүчү реалдуу убакытта сапатты көзөмөлдөө жана болжолдуу аналитика үчүн жасалма интеллект менен башкарылган куралдарды камтышы мүмкүн. Машиналарды үйрөнүү алгоритмдери тутумдун тобокелдиктерди болжолдоо жана процесстерди оптималдаштыруу жөндөмүн өркүндөтүп, тарыхый маалыматтарды талдоо үчүн колдонулушу мүмкүн. Табигый тилди иштетүү метаберилиштерди жана документтерди чечмелөөгө жардам берет, шайкештикти текшерүүнү жана отчеттуулук тапшырмаларын жөнөкөйлөтөт.

Кошумчалай кетсек, сунушталган системаны метадайындар системалары, ишкана ресурстарын пландаштыруу (ERP) платформалары жана кардарлар менен мамилелерди башкаруу куралдары сыяктуу башка негизги IT компоненттери менен оңой интеграцияланышы мүмкүн, сапатка байланыштуу иш-чаралар үчүн борборлоштурулган борборду түзүү. Өркүндөтүлгөн визуализация мүмкүнчүлүктөрү менен колдонуучуга ыңгайлуу панелдер чечим кабыл алуучуларга иш жүзүндөгү түшүнүктөрдү берет, ал эми колдонмо программалоо интерфейстери (API) GSBPM жана GSIM сыяктуу дүйнөлүк стандарттарга шайкеш келүүнү камсыз кылуу менен эл аралык статистикалык системалар менен өз ара аракеттенүүнү жеңилдетет. Бул келечектеги IT чечим эффективдүүлүктү жана айкындуулукту гана жогорулатпастан, ошондой эле Улутстаткомго расмий статистиканын сапатын башкаруу үчүн технологияларды колдонуу боюнча лидер болууга мүмкүндүк берет.

2.7 Сапат маселелери боюнча байланыш

Статистика органдарына жогорку сапатка жана тынымсыз жакшыртууга өздөрүнүн милдеттенмелери жөнүндө жалпыга маалымдоо сунуш кылынат. Буга сапат декларациясы, сапат саясаты жана башка сапатка байланыштуу материалдар сыяктуу негизги документтер аркылуу жетүүгө болот. Мындай милдеттенме Улутстаткомдо, Улуттук статистика тутумда, ошондой эле алардан тышкары бардык кызыкдар тараптардын арасында жигердүү жайылтылууга тийиш жана жарыяланышы керек. Жарнамалык иш-чаралар ар түрдүү аудиторияга натыйжалуу жетүү үчүн сапатка байланыштуу материалдардын жана байланыш каналдарынын кеңири спектрин колдоно алат. Аларга брошюралар, маалымат бюллетендери, социалдык медиа кампаниялары жана презентациялар кириши мүмкүн. Бул куралдарды колдонуу менен уюмдар өздөрүнүн сапаттык демилгелери тууралуу маалымдуулукту жогорулата алышат жана расмий статистиканын ишенимдүү камсыздоочулары катары ишенимди жана репутацияны арттыра алышат. Төмөнкү бөлүмдөр бул жарнамалык материалдардын жана каналдардын кыскача баяндамасын берет.

2.7.1 Расмий статистиканын сапаты боюнча веб-баракча

"Расмий статистиканын сапаты" веб-баракчасы⁶, 2023-жылдын августунда башталган, жогорку сапаттагы расмий статистиканы чыгаруунун маанилүүлүгүн көрсөтүүгө багытталган. Ал статистикалык сапаттын негизги компоненттерин жана алардын маалыматтардын ишенимдүүлүгүн жана аныктыгын камсыз кылууда аткарган ролун баса белгилейт. Бул платформа аркылуу Улутстатком статистиканын сапаттын көп өлчөмдүү аспектилерин боюнча маалымат менен бөлүшөт жана анын негизги жетектөөчү документтерине, анын ичинде эл аралык стандарттарга шилтемелерге жетүүнү камсыз кылат. Бул демилге кызыкдар тараптардын ортосунда ачыктыкты жана ишенимди бекемдөө менен бирге статистикалык маалыматтардын ишенимдүүлүгүн жана колдонууга жарамдуулугун жогорулатууга багытталган.

Расмий статистиканын сапаты веб-баракчасы ошондой эле аудиториянын кеңири чөйрөсүнө, анын ичинде саясатчыларга, изилдөөчүлөргө, студенттерге, тармактык адистерге жана жалпы коомчулукка багытталган билим берүү борбору катары кызмат кылат. Ачык жана жеткиликтүү контентти берүү менен Улуттук статистикалык комитет статистикалык сапаттын татаал түшүнүктөрүн жөнөкөйлөтүп, аларды бардык колдонуучулар үчүн түшүнүктүү кылат. Бул аракеттер билимдеги боштуктарды жоюуга жардам берет жана бардык деңгээлдеги кызыкдар тараптар статистикалык сапаттын принциптерин жана маанилүүлүгүн баалап, алар менен катыша алышына кепилдик берет.

Расмий статистиканын сапаты веб-баракчасы динамикалуу жана убакыттын өтүшү менен тынымсыз жаңыланып турушу үчүн иштелип чыккан. Качан жаңы сапатка тиешелүү документтер түзүлгөндө же мурункулары кайра каралып чыкканда, бул жаңыртуулар веб-сайтта чагылдырылат. Бул баракчанын статистиканын сапаты боюнча акыркы маалыматтарга жетүүнү камсыз кылуу менен кызыкдар тараптар үчүн ишенимдүү жана актуалдуу ресурс болуп кала беришин камсыздайт. Расмий статистиканын сапаты чөйрөсүндөгү ыйгарым укуктуу адамдар катары сапатты камсыздоо жана методология бөлүмүнүн жетекчиси жана башкы адиси веб-баракчадагы маалыматтардын актуалдуулугу жана актуалдуулугу үчүн жоопкерчилик тартат.

2.7.2 Ички байланыш

Натыйжалуу ички байланыштар уюмдун ичинде СБТти ийгиликтүү ишке ашыруу жана колдоо үчүн абдан маанилүү. Маалымдуулукту жана кызматташууну жогорулатуу үчүн бир нече байланыш каналдарын колдонуу менен ырааттуу байланышты камсыз кылуу маанилүү. Бүткүл уюмга таратылган жалпы маалымат бюллетендери СБТтин иштеп чыгуулары, ийгиликтери жана жетишкендиктери жөнүндө маалымат алмашуу үчүн аянтча катары кызмат кылат. Сиз

⁶<https://www.stat.gov.kg/en/about/kachestvo-statistiki/>

мыкты тажрыйбаларды баса белгилеп, сапаттуу ийгилик окуяларын көрсөтүп, кызматкерлер үзгүлтүксүз өркүндөтүүгө кантип салым кошо аларын түшүнө аласыз.

Мындан тышкары, СБТ негизги демилгелер, маселелер жана прогресс талкуулануучу бардык деңгээлдердеги жетекчиликтин жолугушууларында үзгүлтүксүз күн тартибиндеги маселе боло алат. Бул бардык деңгээлдердеги кызматкерлердин сапат максаттарын колдоодогу ролун түшүнүүсүнө кепилдик берет жана аларга өз көйгөйлөрүн же сунуштарын айтууга мүмкүнчүлүк берет. Уюмдун жаңылануусу үчүн СБТтин маанилүүлүгүн баса белгилеп, сапат жалпы жоопкерчилик деген идеяны бекемдөөдө лидерлик негизги ролду ойнойт.

Интранет саясаттар, процедуралар, шаблондор жана окуу материалдары сыяктуу бардык СБТ менен байланышкан ресурстар үчүн ички борбордук тармак катары иштеши керек. Үзгүлтүксүз жаңыртуулар жана сурамжылоолор, форумдар же талкуулоо такталары сыяктуу интерактивдүү функциялар кызматкерлерди кабардар кылып, уюмдун сапатты башкаруу аракеттерине тартууга жардам берет. Мурда иштелип чыккан интранет чечими кайра абдан баалуу курал болуп калышы мүмкүн. Анын пайдалуулугун арттыруу үчүн, интранеттин башкы бети бардык кызматкерлердин компьютердик браузерлеринде демейки баштапкы бет катары коюлушу керек жана аны өзгөртүү мүмкүнчүлүгү чектелиши керек. Бул интранет ички байланыш үчүн негизги канал болуп калышын камсыздайт. Улутстатком аны СМЖга жана уюштуруучулук өзгөрүүлөргө байланыштуу маанилүү жаңыртууларды жана кулактандырууларды бөлүшүү үчүн гана эмес, башка максаттарда да колдоно алат, мисалы, ашканадан күнүмдүк менюю көрсөтүү, кызматкерлердин туулган күнүн белгилөө жана башка маанилүү маалыматтарды бөлүп көрсөтүү. Бул ыкма жамааттын сезимин түзүүгө жардам берет жана кызматкерлер уюмдун ичинде да, сапатты башкаруу чөйрөсүндө да жаңыртууларга дайыма байланыштуу болушун камсыз кылат.

Бул ыкмаларды интеграциялоо менен биз СБТти ийгиликтүү ишке ашырууга жана өнүктүрүүгө көмөктөшүүчү ачык-айкын жана инклюзивдик чөйрөнү түзөбүз.

2.7.3 Брошюралар, басылмалар, баракчалар

СБТти Улутстаткомдо ишке ашырууну физикалык жана санарип форматындагы брошюралар, басылмалар жана баракчалар сыяктуу жакшы иштелип чыккан материалдар олуттуу түрдө колдоого алат. Бул материалдар уюмдун ичинде жана сыртында маалымдуулукту жогорулатуу, кызыкдар тараптарды окутуу жана сапаттуу маданиятты куруу үчүн курал катары иштейт. Көзгө жагымдуу дизайндын, ылайыкташтырылган мазмундун жана стратегиялык бөлүштүрүүнүн айкалышы аркылуу алар СБТтин баасын жогорулатууга, коомдук ишенимди жана катышууну жогорулатууга жардам берет.

Уюмдун ичинде визуалдык брошюралар жана плакаттар кеңселерде, конференц-залдарда жана жалпы жайларда көрсөтүлүшү мүмкүн. Уюмдун физикалык чөйрөсү, анын ичинде аймактык бөлүмдөр СБТга байланыштуу маалыматты жайгаштыруу үчүн көптөгөн мүмкүнчүлүктөрдү берет. Көрүнүктүү жерлерге жайгаштырылган чоң дубал дисплейлери, баннерлер же плакаттар үзгүлтүксүз сапаттуу кампанияларды жайылта алат же СБТти ишке ашырууда жетишкен этаптарды белгилей алат. Маалыматтарды жайылтуу бөлүмдөрү сыяктуу коомчулукка багытталган бөлүмдөр үчүн уюмдун сапатка болгон умтулуусун түшүндүргөн жакшы иштелип чыккан брошюралар колдонуучулардын ишенимин арттырат. Бул материалдар тактык, өз убагында жана калыстык сыяктуу негизги СБТ принциптерин, ошондой эле кызматкерлер сапат максаттарына жетүү үчүн кандай салым кошо ала тургандыгы боюнча практикалык сунуштарды баса белгилейт. Маалыматты таратуу кыйын болгон аймактык бөлүмдөрдүн бирдей маалыматка ээ болушун камсыз кылуу үчүн материалдар алардын өзгөчө функцияларына жана шарттарына ылайыкташтырылышы мүмкүн.

Саясатчылардан жана коомдук сектор уюмдарынан баштап китепканаларга жана мектептерге чейин колдонуучулардын ар кандай топторуна багытталган тышкы баракчалар жана факты баракчалары чечимдерди кабыл алуу жана билим берүү үчүн расмий статистиканын маанилүүлүгүн баса белгилей алат. Мисалы, мектептерде жөнөкөйлөштүрүлгөн жана кызыктуу мазмундагы баракчалар окуучуларды расмий статистика түшүнүгү жана алардын коомдук

тенденцияларды түшүнүүдөгү ролу менен тааныштыра алат. Китепканалар жана коомдук борборлор бул материалдарды жайылтуу пункттары катары кызмат кылып, кеңири аудиторияга жете алышат. Бул материалдар ар кандай орнотуулар боюнча ырааттуу билдирүүнү камсыз кылуу, иш-чаралар, конференциялар жана мектепке баруу үчүн ылайыкташтырылышы мүмкүн. Өзүнүн дизайнын жана презентациясын СБТ принциптерине шайкеш келтирүү менен, бул материалдар расмий статистиканын ишенимдүүлүгүн жана популярдуулугун жогорулатуу менен уюмдун сапатка болгон умтулуусунун натыйжалуу элчилери катары кызмат кылат.

Кошумчалай кетсек, уюмдун веб-сайты же социалдык медиа платформалары аркылуу жеткиликтүү санариптик басылмалар колдонуучуларга да, расмий статистиканы түзүүчүлөргө да жүктөлүп алынуучу ресурстарды сунуштоо аркылуу жеткиликтүүлүктү кеңейтет.

2.7.4 Сапат жөнүндө презентациялар, жаңылыктар жана макалалар

Презентациялар, жаңылыктар жана макалалар түрүндөгү тышкы коммуникациялар СБТтин ишке ашырылышын колдойт жана аны өнүктүрүүгө салым кошот. Коомдук форумдарда, конференцияларда жана кызыкдар тараптардын жолугушууларында жасалган презентациялар уюмдун сапатка, айкындуулукка жана эл аралык стандарттарга шайкештигине болгон умтулуусун көрсөтө алат. Мындай презентациялар, визуализациялар, ийгилик окуялары жана күбөлөндүрүүлөр менен толукталган, саясатчылар, бизнес өкүлдөрү жана изилдөөчүлөр сыяктуу негизги аудиториялардын ортосунда ишенимди бекемдөөгө жардам берет. Конкреттүү аудиториялар үчүн ылайыкташтырылган мазмун статистикалык маалыматтардын сапатын, ишенимдүүлүгүн жана колдонууга жарамдуулугун жогорулатуудагы СБТтин ролу жөнүндө так маалымат берүүнү камсыздайт, бул акырында уюмга болгон ишенимди жогорулатат жана өнөктөштүктү бекемдейт.

Кабар макалалар, пресс-релиздер жана интервьюлар - же уюмдун өзү тарабынан даярдалган же телекөрсөтүү, радио же гезиттер сыяктуу ЖМКлар менен биргеликте сапаттуу демилгелер жөнүндө коомчулуктун маалымдуулугун жогорулатууда маанилүү ролду ойной алат. Алдыңкы тажрыйбаны ишке ашыруу, ийгиликтүү аудитордук текшерүүлөр же эл аралык уюмдар тарабынан таанылуу сыяктуу маанилүү жагдайларды бөлүп көрсөтүү уюмдун жогорку стандарттарды сактоо аракетин көрсөтөт. ЖМКда чагылдыруу, ошондой эле алардын күнүмдүк жашоого тиешелүүлүгүн көрсөтүү менен далилдүү чечимдерди кабыл алууда расмий статистиканын маанилүүлүгүн баса көрсөтө алат. Социалдык медиа аянтчаларын колдонуу менен уюм ар кандай демографияны көздөп, колдонуучулар менен реалдуу убакытта баарлашуу аркылуу бул окуялардын чөйрөсүн кеңейтип, ошону менен ачык-айкындуулукту жана ишенимди бекемдей алат.

Илимий-изилдөө институттары, университеттер жана башка коомдук сектор уюмдары менен кызматташуу СБТ жана уюмдун кеңири миссиясы жөнүндө маалыматты жайылтуу үчүн кошумча мүмкүнчүлүктөрдү берет. Илимий журналдардагы же илимий-популярдуу басылмалардагы авторлош болгон макалалар расмий статистиканын сапатына ишенимди жогорулатат жана аларды инновациялык колдонмолордо колдонууга түрткү берет. Коомдук сектордун уюмдары макалаларды жана отчетторду өздөрүнүн коммуникация тармактары аркылуу жайылтууну колдой алышат, алардын саясатын саясатчыларга жана тармактык аудиторияга кеңейте алышат. Бул аракеттер расмий статистиканын ишенимдүүлүгүн жана популярдуулугун гана чындабастан, уюмду сапатты башкаруу боюнча лидер жана маалыматтардын ишенимдүү булагы катары позициялайт, анын натыйжалары коомду өнүктүрүү үчүн маанилүү инструмент катары кабыл алынышы камсыздайт. Тышкы байланыш стратегияларын СБТ максаттарына шайкеш келтирүү менен уюм ишенимдин, катышуунун жана үзгүлтүксүз өркүндөтүүнүн жакшы циклин түзөт.

2.8 Улуттук статистикалык тутумда (УСТ) сапатты координациялоо

Расмий статистиканын сапаты СБТти Улуттук статистикалык комитеттин алкагында натыйжалуу ишке ашыруудан гана эмес, ошондой эле бүткүл Улуттук статистикалык

комитеттин алкагында да көз каранды. Бирок, УСТнын мүчөлөрү көбүнчө негизги милдети катары статистикалык өндүрүшкө ээ эмес. Бул уюмдар үчүн статистиканы өндүрүү, адатта, негизги жоопкерчилик эмес, алардын саясатты иштеп чыгуу иш-аракеттерине кошумча продукт же салым болуп саналат.

Бул контекстти эске алуу менен, сапатты башкаруу боюнча тажрыйбасы аз Улутстаткомдун мүчөлөрүнө NSQАны этап-этабы менен ишке ашыруу менен акырындык менен кабыл алуу сунушталат. Ушул максатта, бул уюмдарга статистикалык иш-аракеттерин NSAS принциптерине ылайык келтирүүгө жардам берүү үчүн потенциалды жогорулатуу программалары жана практикалык аспаптар иштелип чыгышы мүмкүн. Мисалы, таанышуу семинарлары, жөнөкөйлөштүрүлгөн Сапат боюнча нускамалар жана УСК же тажрыйбалуу УСТнын мүчөлөрү катышкан насаатчылык программалары бул өтүүнү жеңилдете алат. Бул этаптуу мамиле бул уюмдарга потенциалды жогорулатууга, процесстерин адаптациялоого жана сапатты башкарууну жана сапатты камсыздоо практикасын учурдагы иш процесстерине ашыкча жүк салбастан же ресурстарды негизги миссияларынан башка жакка бурбастан интеграциялоого мүмкүндүк берет. Этап-этабы менен ишке ашыруу, ошондой эле, УСТга прогресске мониторинг жүргүзүүгө, көйгөйлөрдү аныктоого жана зарыл болгон оңдоолорду киргизүүгө мүмкүндүк берет, бул система боюнча сапатты камсыздоо практикасын кыйла туруктуу жана натыйжалуу ишке ашырууну камсыз кылат.

Расмий статистиканын сапатын башкаруу боюнча тажрыйбасы чектелген Улуттук статистика комитетинин мүчөлөрү бул тажрыйбага Улуттук статистикалык комитет же башка тажрыйбалуу Улуттук статистика комитетинин мүчөлөрү тарабынан киргизилиши мүмкүн. Мындай тааныштыруу улуттук масштабдагы ишке ашыруунун комплекстүү планынын чегинде же конкреттүү предметтик багыттарга багытталган максаттуу пландардын алкагында жүргүзүлүшү мүмкүн. Мындан тышкары, айрым УСТ мүчөлөрү өздөрүнүн уюштуруучулук өнүктүрүү аракеттеринин бир бөлүгү катары УСТны ишке ашырууну чечиши мүмкүн. Бул уюмдарды колдоо үчүн сапатты камсыздоонун принциптери жана практикалары менен тааныштыруу үчүн төмөнкү иш-чаралар каралышы, талкууланышы жана баса белгилениши керек:

- Алар чыгарган статистиканын сапатын камсыз кылуу үчүн бардык УСТ мүчөлөрүнүн жоопкерчилигин баса белгиле
- Уюмдун ичинде сапатты камсыздоо боюнча координаторду аныктоо
- Сапаттын улуттук стандарттары боюнча кызматкерлерди окутуу
- Сапатты камсыз кылуунун негизги инструменттери менен тааныштыруу жана аларды колдонууну талкуулоо
- Окутуу семинарынын алкагында NSQАнын негизинде баштапкы өзүн өзү баалоо жүргүзүү
- Колдо болгон ресурстардын чегинде ишке ашырылышы мүмкүн болгон эң кечиктирилгис иш-аракеттерге багытталган кыска мөөнөттүү планды даярдаңыз жана бул статистикалык өнүмдөрдүн сапатын жакшыртууга алып келет, мисалы, чыгаруу календарын түзүү жана продукциянын сапатынын көрсөткүчтөрүн (мисалы, тактык жана өз убагында), метадайындарды жана колдонуучуларга сапат отчетторун системалуу жана оңой жеткиликтүү түрдө жарыялоо.
- Жетекчиликке маалымат берүү жана кийинки этаптын планын иштеп чыгуу
- Жакшыртууларды ишке ашыруу, кайра баалоо, жаңы пландарды түзүү жана дайыма кайталоо

Расмий статистиканын сапатын камсыз кылуу - бардык УСТнын мүчөлөрүнүн жамааттык милдети. Жетекчилик тарабынан колдоого алынган жана этап-этабы менен мамилеге негизделген бул аракеттер бардык кызыкдар тараптар үчүн расмий статистиканын ишенимдүүлүгүн, колдонууга ыңгайлуулугун жана ишенимдүүлүгүн жогорулатат.

3. Корутунду

СБТти иштеп чыгуу жана толук ишке ашыруу үзгүлтүксүз күч-аракетти жана милдеттенмени талап кылган узак мөөнөттүү иш. Бул процесс СБТтын учурдагы абалын карап чыгууну, калган элементтерди иштеп чыгууну жана ишке ашырууну аяктоону жана убакыттын өтүшү менен үзгүлтүксүз өркүндөтүүнү камсыз кылууну камтыйт. Эл аралык стандарттарды жана мыкты тажрыйбаларды кармануу менен Улутстатком өзүнүн процесстерине, продуктыларына жана кызматтарына ишенимди арттыра турган, улуттук жана эл аралык кызыкдар тараптардын арасында өзүнүн аброюн жакшыртуучу ишенимдүү СБТ түзө алат. Жакшы ишке ашырылган СБТ Улутстаткомго өз колдонуучуларынын керектөөлөрүн жакшыраак түшүнүүгө жана канааттандырууга мүмкүндүк берет, ошол эле учурда мамлекеттик сектордун өзгөрүп жаткан чакырыктарына, анын ичинде технологиялык жетишкендиктерге жана маалыматтарга болгон суроо-талаптын өзгөрүшүнө ыңгайлашкан бойдон калууда.

Бул прогресске толугу менен жетишүүгө болот, анткени Улутстатком акыркы жылдары күчтүү сапат маданиятын өнүктүрүүдө олуттуу ийгиликтерге жетишти. Бүткүл уюмдагы кызматкерлер сапатты башкаруунун жаңы ыкмаларын үйрөнүүгө, өстүрүүгө жана ишке ашырууга шыктанышат. Бул динамикадан улам Улутстатком кеңири Улуттук статистика тутум менен бирге СБТти ишке ашырууда жана өнүктүрүүдө олуттуу ийгиликтерге жетишүүгө даяр. Бул аракеттер операциялык натыйжалуулукту гана жогорулатпастан, ошондой эле Кыргыз Республикасынын улуттук статистикалык тутумунун дүйнөлүк аренада ишенимдүүлүгүн жана актуалдуулугун бекемдейт.

Кыскартылган аббревиатуралар

ЖИ\AI- жасалма интеллект
КПИ/API - Колдонмо программалоо интерфейси
CRM - Кардарлар менен мамилелерди башкаруу системасы
CSRA - Жалпы статистикалык өндүрүш архитектурасы
ERP - Ишкананын ресурстарын пландаштыруу
РСНП - Расмий статистиканын негизги принциптери
ГБ\GA - Глобалдык баалоо
СУИСМ\GAMSO – Статистика уюмунун ишинин стандарттык модели
GLOS - Расмий статистика жөнүндө жалпы мыйзам
ЖСМӨМ/GSBPM - Жалпы статистикалык маалыматты өндүрүү модели
GSIM - Жалпы статистикалык маалымат модели
МОС\ISO - Стандартташтыруу боюнча эл аралык уюм
IT - маалыматтык технологиялар
МО\ML - машинаны үйрөнүү
EOL\NLP – Табигый тилди иштетүү
Улутстатком - Кыргыз Республикасынын Улуттук статистикалык комитети
НСО - Улуттук статистикалык уюм/баскармалар
NSS - Улуттук статистикалык система
СКУТ/NQAF - Сапатты камсыз кылуунун улуттук тутуму
ПЖТА/PDCA – План-Жасоо-Текшерүү-Аракет кылуу
СБТ - Сапатты башкаруу системасы
СММА/SDMX – Статистикалык маалыматтар жана метамаалыматтарды алмашуу системасы
МБИТ/SIMS - Метамаалыматтардын бирдиктүү интеграцияланган түзүмү
ТБА\SOA - Тейлөөгө багытталган архитектура
СБССМ\TASSMP - Салыктык башкарууну жана статистикалык системаны модернизациялоо долбоору
ЖСБ\TQM – Жалпы сапатты башкаруу
БУУ - Бириккен Улуттар Уюму
ДБ - Дүйнөлүк банк